

A GÁZOS ÖNTUDAT

A Hajógyári sziget északi részén, az Északi vasúti összekötő híd közelében, az Óbudai Gázgyár ikonikus műemléki környezetében hamarosan megépül az új Velodrom, mely értékes ipartörténeti épületállománya miatt műemléki védelem alatt áll. Környezetében világorökség várományos területek helyezkednek el. Az új csarnok pályakerékpár-sportot komplex módon kiszolgáló, 2000–2500 (nagy nemzetközi világverseny esetén 4500–5000-re bővíthető) férőhellyel rendelkező létesítmény lesz. (forrás: e-epiteszet.hu)

Most akkor a Római-partra megyünk? – kérdezi az egyik gyakorlottabb kiránduló a másikat. Szinte... Feleli a másik kurtán, végül megszánja a tudatlant, és világosít: a gázgyári munkás annak idején nagyjából olyan szerencsésnek érezhette magát, mint az a mai lakos, aki közvetlenül Duna-parton lakik... De majd meglátod... Ebben maradnak, és a 34-es autóbussz vidáman kanyarodik az árnyas fasorra. Töltés és betonkerítés mellett vezet az út, nehéz elképzelni, hogy valaha élet nyüzsgött a kies gyárszomszédban. A kezdő azonban nem nyugszik, s hogy hasznosítsa az utazásra pazarolt időt, a telefonjából többféle ismertetőt kiolvas:

Aquincum felé robogva a Szentendrei úton,

fogalmunk sincs, hogy a Záhony utcánál, a bevásárlóközpont mögött elzárt, csendes szigetet rejtenek a hatalmas fák. (...) A Fő tér és környékének bebarangolása után bringára pattanhatunk, hogy megnézzük a város egyik legérdekesebb ipartörténeti emlékét, az 1913-ban megépült Óbudai Gázgyárat. A városi gázt – régebbi nevén légszeszt – köszénből fejlesztették, és először világításra, később fűtésre használták. (...) Igazi békebeli, boldog időköt idézünk a kátránytoronyban, a gázosok 'nagytemplomában'.

Nem messze az egykori gyár bejáratától toporog a nép, biztossággal kiválaszthatók, kik a lakosok, és kik a kirándulók – egy lélek sem jár erre az álmos délutánon. Még egy személyt

várunk... Megigérte, érkeznie kell... Rövidesen begördül a kerékpáros, és az idősek otthona előtti biciklitárolóban lezárja a járművet, utána csatlakozik a többiekhez. Igen, itt vagyok, legfontosabb név: Bárczy, igen...

Bárczy István 1901-től 1906-ig a közoktatási ügyosztály vezetőjeként újjászervezte az iskolaügyet. Folyóiratokat alapított, sőt polgármester is volt, és a szívében viselte a gazdasági fejlődést. Hatására községesítették a gázműveket, az elektromos műveket, a villamosvasutat, a vásárpénztárat. Iskolák, lakások, szociális és kulturális intézmények épültek. Demokrata párti képviselőként röpiratot fogalmazott a magyar gázipar megvédéséről a külföldi befektetőkkel szemben. Néhány

évvél később, az üzemeket Óbudai Gázgyár néven egyesítette. A gyár szomszédságában két lakótelep épült, egyik a munkásoknak, másik a vezetőségnek. . .

A csoport érdeklődéssel szemléli az évszázados lakóligetet. A központi téren súlyos plátánok hullatják aranybarna leveleiket, földszintes vagy szűkemeletes házikók mértéktartó ablakokkal, zöldre festett, faragott tetőléc, balkonládákban muskátlik őrzik e sajátos skanzen hangulatát. Tíz lépéssel száz évet ugrottunk visszafelé. . . Lelkesednek a nézők, s képzelődnek, annak idején mily egyszerű lehetett itt az élet szénlapátoló munkástól fölfelé. A többség alulról kezdte, vagyis nehéz fizikai munkát végzett, de legalább megbecsülték érte. . .

A korszerű ipartörvények meghatározták a munkarendet, a jogokat és a kötelességeket, sőt, a munkások szabadidejéről is gondoskodtak. Itt nem lehetett szó panel-elidegenedésről. Sportpályákat, közösségi találkozóhelyeket hoztak létre. 1908 után adókedvezményrel jutalmazták a munkások építését. Többnyire kétszobásak voltak, ami a szerényebb körülmények közül érkező családoknak magas színvonalat jelentett. Érdem szerint a szakmunkások a nagyobbba költöztek. Fürdőszoba helyett a telep központjába épített fürdőházat látogatták. A tervező a magyar szecesszió mellőzött alakja, Almási Balogh Lóránd volt. . .

Micsoda gondok. . . Horkant egyik, s bólogat a másik túrázó, na de most nem egymás sóhajait fejtegetnék, hanem a múlt napsütéses pillanataiban sütkezeznének. Ah. . . Kissé árnyalódik a verőfény a két négyzetméteres hálófülkék hallatán, ahol agglegény vigécek nyertek jogosultságot; de virágot nekik is kötelező volt nevelni az ablakban, vagy mehettek, amerre láttak.

A juttatások jelentősen népszerűsítették a munkavállalást. Ünnepekre élelmiszercsomag, a fűtéshez ingyen-brikett járt. A gyerekeket sem kellett messzire vinni, mert az egyedi tervek alapján épült telepi óvodába járaták őket. Ilyenformán összetartó, zárt közösség alakult ki, amelyhez tartozni rangot jelentett. Ha valaki kívülről akart betörni, annak nehéz dolga akadt. . .

Aha, szóval ez a híres gázgyári öntudat! Elgondolkodva lépdél tovább a menet, többen a világháborúk előtti időkön tűnődnek. Hol van az a nyár. . . A felhősebb homlokú korosztály maga előtt látja a viharos békeidőket, de amint körbenéz, mégis az áradó kedélyességet látja; megszipító emberöltőkkel ezelőtt, takaros bérházikókban, tulipános spaletták mögött éltek és haltak a huszadik századforduló budapesti lakosai.

Az Óbudai-szigettel szemközt található a tisztviselőtelep. Hatalmas, kényelmes villákban lakott a vezetőség, a lakások, mérete, elosztása, és hogy milyen közel helyezkedett el az igazgató úrúrhoz képest, jelezte, hogy a tulajdonos hol foglal helyet a hierarchiában. Míg a munkások – persze a háború ideje alatt – tehenet, disznót is tarthattak, a vezetők jóval visszavonultabban éltek.

Nos, manapság inkább fordított a helyzet. Vagy ugyanolyan? Nem is tudni, annyira összekeveredtek már a népek, a mai utódok viszont megtartották az önellátó szokásokat. A kertekben virít a paradicsom, uborka, bab fut szaporán karóra, és leérett a szilva; a kicsike

több okból kifolyólag. Mint látható, megmaradtak a derítőmedencék, a jellegzetes aluminimum héjja, és a hozzá vezető utakkal. Darabja körülbelül ötven méter átmérőjű. Körös-körül a föld sajnos telített ciánnal, és más mérgező ipari anyaggal. Mire a földcséret tökéletesen elvégzik, mi már lehet, hogy nem is élünk.

Néhányan nagy ívben kerülnék a területet, de megnyugtatást kapnak, hogy itt nem sugárzott, és jelenleg sem sugárzik semmi, csak annak idején helyenként szakszerűtlen volt a szigetelés és a melléktermékek tárolása. Lássuk inkább a víztornyot! Az érdeklődők a hármastorony felé veszik az irányt, amelyek

bódé talán még cefre tárolására is alkalmas. Az Északi összekötő híd mentén vonul tovább a menet, és elérkezik a sokat emlegetett gyárterület peremére, amelynek egyik oldalán frissen nyírt fű, és helyrehozott régi-új business épületek sorakoznak. Kosárlabdapályától sakkasztóláig terjed a parki design, árnyékos kávézó üzemel a sokat látott nyárfák alatt. Akkor itt innánk egy kávét. . . Néhányan hűsölnek egy keveset, mások visszaülnek a kerékpárra, és azalatt végigtekernek a területen.

Felhívom a figyelmet az óriási, falra kifeszített arcképekre. Mintha ipartörténeti panteonban járnánk, tudja valaki idézni a neveket? Komoly arcok néznek fentről is, letről is, és a kirándulók büszkén sorolják: (Margittai) Neumann János matematikus, Bíró László újságíró, feltaláló, Szilárd Leó fizikus, Telkes Mária napenergia-kutató, Pécsi Eszter az első magyar építész. . .

Bravó! Indulhatunk is tovább! A gyárterületet zárva tartják, az átlagközönség csak kívülről tekintheti meg. A csarnokok nagy része üres,

messziről hirdetik, hogy gyárat is lehet igényesen tervezni. Főleg, amióta felújították. . . A helyi lakosok különös lelkesedéssel vetik magukat a látványba.

A nyolcvanas években a Műemlékvédelmi Felügyelőség javaslatot tett a gyárterület skanzenre nyilvánítására. Végül nem kaptak engedélyt, és hát, hogy is mondjam: az élelmes lakosság mindent széthordott, amit csak talált. Szerencsére megmaradtak az építészeti értékek: a víz- és kátránytoronyok és a legjellegzetesebb, az óraház. A toronyban esküvőket, és zártkörű rendezvényeket szerveznek, az utóbbi időben kiemelt helyszínné vált. . .

Olyan, mint egy monumentális templom. Legalább öt-hat emelet magas! Álmélkodik kicsi és nagy, kihúzza magát öreg és fiatal, és a lelkes patrióták fáradhatatlanul képzelegnek, hogyan lehetne felhasználni a ma még rothadó kinccseket. A Velodrom mellett múzeum, szálloda, polgármesteri hivatal, iskola, színház és a magyar Szilícium-völgy szerepel a terveik között.